

COMERȚUL BUCUREȘTEAN ÎN ANII DE DUPĂ PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Lelioara Zamani

După încheierea primului război mondial toate statele, învingătoare sau învinse au fost confruntate cu grave probleme economice. Țările mici – printre care și România – participante la victorie, s-au văzut îndepărtate de la plata despăgubirilor, cu o economie zdruncinată de război și imense datorii către marile puteri. România a trebuit să depășească această grea perioadă prin propriile forțe, făcând față și unor serii de măsuri restrictive luate de marile state privind taxele vamale, prohibițiile de tot felul, controlul devizelor, măsuri monetare și altele.

Procesul refacerii în această situație și în noul cadru creat, întâmpină serioase dificultăți, încheindu-se în linii mari în anul 1924, când s-a atins nivelul antebelic în principalele ramuri de producție și urmând un ritm ascendent, până la marea criză din 1929¹.

Comerțul românesc nu face nici el excepție de la regulă, cunoscând o perioadă frământată după război, o alta de înflorire, cu toate problemele care par să nu se mai sfârșească.

În București comerțul continuă să ființeze ca și înainte de război, sub două forme: comerțul stabil și comerțul ambulant.

În multe cazuri îmbinarea producției cu comerțul sub același acoperământ, rămâne o particularitate și în această perioadă.

Comerțul stabil presupunea ca cel ce desfășura o activitate comercială să aibă un spațiu al său sau închiriat, cu acte în regulă. Negustorul de acest tip avea firmă și plătea statului o serie de taxe și impozite.

Comerțul stabil era dominat numeric de comercianții mici și mijlocii, proprietari ai unor magazine, prăvălii, băcănii, localuri de consum, mai mult sau mai puțin modeste.

O categorie de localuri care se dezvoltă mult în primul deceniu după război sunt bodegile sau localurile de aperitive, care existau și înainte². Tot acum, prăvăliile, băcăniile și cârciumile (acestea din urmă cunoscute și ca “debite de băuturi spirtoase”), își înmulțesc numărul. La fel se întâmplă și cu berăriile.

Prind avânt și o serie de magazine mixte, dar și specializate, acestea vânzând numai anumite categorii de alimente sau de mărfuri: mezeluri, cafea și dulciuri, pânzeturi etc.

O caracteristică a Bucureștilor sunt cofetăriile, cu prăjituri și înghețate excelente, care fac deliciul numeroasei clientele întâlnite aici. Și să nu uităm nici cafenelele, care își continuă viața lor boemă chiar dacă apusul lor se face din ce în ce mai simțit.

Peste tot apar tot mai bogate și mai variate mărfuri, autohtone, dar și de import, mai cu seamă în marile băcănii de pe Calea Victoriei. Acestea oferă “tot soiul de “coloniale și delicatose”, de la fructele și mirodeniile exotice până la

nesfârșita gamă a produselor pământului nostru. Alături de un morun sau un nisnetru uriaș, vezi în vitrină cutii de icre negre, lângă ele homari ... alături de vânat de tot felul; într-un alt compartiment sunt brânzeturile românești și străine, în altul băuturile în sticle, de o varietate impresionantă, în al treilea conserve de tot felul, de la sardele la compoturi și gemuri⁴³.

Se observă tot mai mult că marile magazine iau locul micilor magazine. Micul și marele neguștor, față în față într-o luptă surdă au un neînduplecat arbitru: publicul consumator. În fața acestuia se desfășoară un adevărat ritual magic, în care un prim rol îl joacă vitrina-reclamă vie a magazinului. "Vitrina e icoana magazinului, e podoaba străzilor ... La vitrină râd fericiții, plâng dezmoșteniții"⁴⁴.

Marele magazin, cu vitrine feeric luminate, pline de mărfuri, răspunzând celor mai exigente gusturi, cu prețuri rezonabile (căci nu se plătesc dobânzi la capitalul investit în mărfuri) și personal specializat, capabil să ofere informații clienților în legătură cu produsele expuse, reprezintă un rival de temut pentru micul magazin, cu vitrina lui prost luminată, cu mărfuri mai puține și mai scumpe⁵.

În vârful ierarhiei comerciale, după cum am văzut, se situau marii comercianți, care, prin cifrele și volumul afacerilor încheiate, dominau practic viața comercială, influențând în mare măsură mersul întregii societăți.

Conștient de faptul că deține unul din rolurile cele mai importante în cadrul economiei, punând în valoare bogățiile solului și ale subsolului, la fel ca și produsele industriale și agrare pe care le aduce la îndemâna consumatorilor interni și externi, alimentând permanent bugetul prin export și prin taxele vamale plătite la import, la care se mai adăuga și impozitele pe care le plătește, comerțul, prin marii săi comercianți, adepți ai politicii "porți deschise capitalului străin", cereau libertatea deplină a comerțului, scoaterea lui de sub regimul taxelor vamale.

Încă din secolul trecut își fac apariția o serie de instituții menite a apăra interesele comerciale. Astfel în 1868 își începe activitatea Camera de Comerț și Industrie, care este mai târziu, în 1886, reorganizată. În 1882 se înființează Bursa din București, iar după război, în 1918, Ministerul de Comerț și Industrie.

Apar o serie de publicații cu profil comercial; este înființat "Sfatul negustoresc din capitală"; se organizează o serie de baluri anuale - și nu din cele mai modeste - la care participă și reprezentanți ai Primăriei și ai Camerei⁶; se desfășoară mitinguri și adunări. În 1925 se urmărea inițierea unui album al comerțului care "să arate cetățenilor țării și străinilor bogățiile pe care le posedă România mare"⁷.

Comerțul stabil se afla în acea perioadă într-o rivalitate deschisă cu cel ambulant, acuzat că reprezintă un concurent neloial neguștorului stabil și un propagator de epidemii⁸.

Comerțul ambulant urmărea mai mult comercializarea produselor alimentare: fructe, legume, zarzavaturi, pește, brânzeturi și a tot felul de mărunișuri, iar cei care îl practicau trebuiau să dispună de o autorizație în acest sens.

Prea puțin erau însă cei ce făceau comerț ambulant pe cont propriu. În general cei ce se ocupau înainte cu un astfel de negoț au fost oltenii-țărani veniți din Oltenia. Cei aflați acum pe străzi nu mai erau oltenii de odinioară. Angajați de angroșiști, aceștia erau “copii sau adolescenți cărora li se dau salarii derizorii, lăsându-i să ducă în spate greutăți ce n-ar fi iertat să se pună nici în spatele unui animal și nevoiți să locuiască în camere mici, neaerisite și adevărate focare de infecții și paraziți”⁹. Ținuți “într-o promiscuitate urâtă, sunt îmbrăcați în zdrențe murdare care le dau un aspect detestabil din punct de vedere al esteticii, impresionând negativ atât populația noastră cât și străinii care ne vizitează”¹⁰.

Negustorii cu stabiliment comercial considerau acest tip de negoț destul de stânjenitor pentru ei, el concurându-le serios afacerile, căci mărfurile oferite de aceștia erau mult mai ieftine, chiar dacă igiena lasă mult de dorit, iar aici un exemplu îl reprezintă comerțul cu pește, aliment ușor alterabil pe timpul verii, plus aspectul dezagreabil al coșurilor în care erau purtați peștii¹¹.

Comercianții stabili își justificau prețurile mai mari prin calitatea produselor lor, igiena practică, cheltuielile făcute cu chiria, transportul și taxele ce trebuiau plătite statului.

Adevărul era însă ca acest comerț ambulant răspundea cerințelor populației bucureștene, care pe lângă prețul ieftin, nu se vedea nevoită să iasă din casă pentru o serie de produse necesare gospodăriei. Astfel, comerciantul ambulant ținea loc și de servitor sau servitoare, acolo unde nu exista o asemenea posibilitate și unde timpul era cu zgârcenie drămuț.

Desființarea comerțului ambulant a reprezentat o problemă îndelung dezbătută atât în Congresele Camerelor cât și la congresele ținute de către membrii cercurilor comerciale. Fiecare Congres a prezentat guvernelor aflate la putere moțiuni cerând stăruitor desființarea lui¹².

La sfârșitul anului 1923, edilii capitalei găsesc că Bucureștilor nu li se mai poate prelungi acest aspect de primitivitate, fiind necesară interzicerea comerțului ambulant¹³.

Aprovizionarea gospodăriilor urma să se facă din piețe special amenajate, unde să nu lipsească controlul igienic și cel fiscal.

În aceste condiții, comercianții stabili cer ca aceste piețe să fie în așa mod organizate, încât să nu se prejudicieze în nici un fel interesele negustorilor din zonă. Astfel, se cerea să nu se admită aici decât mărfuri care nu se găsesc la comercianții stabili în vecinătate¹⁴.

Amenajarea unor astfel de locuri era însă un deziderat și nu o realitate, Primăria neluând nici o măsură concretă în acest sens, iar această stare de fapt va mai dura câțiva ani buni.

Pe lângă aceste două forme ale comerțului, practicate la lumina zilei, exista și o a treia formă: comerțul clandestin sau ascuns, care eludând legea, urmărea câștigul imediat și oricât de mare, cu orice riscuri și sacrificii.

Astfel, avem de-a face cu un nou tip de comerciant: comerciantul clandestin care nu are firma înregistrată la tribunal, cu registru în regulă și cu nici

vreo obligațiune legală. Acesta de regulă nu acționa singur, ci avea un “puternic protector” din rândul “unor personalități din cele mai simandicoase”¹⁵.

Pentru a nu se expune direct nici pe sine și nici pe cel ce-l protejează, acest comerciant apelează de regulă la tot felul de intermediari: samsari mai mici sau mai mari “ce umplu cafenelele și anticamererele autorităților”¹⁶. Astfel, la adăpostul oricărui pericol, el poate acționa cu toată îndrăzneala.

Comerțul clandestin era acuzat de faptul că ar compromite comerțul legal, ar scumpi viața și întreține specula¹⁷.

Încă din timpul războiului, când lipseau alimentele, hainele, ghetetele, când procurarea acestor lucruri de strictă necesitate era foarte anevoioasă, existau indivizi care dispuneau de anumite stocuri și le comercializau profitând de situația de fapt. Specula se vedea astfel o afacere rentabilă care a continuat și după război, afectând întreaga societate românească.

Traiful foarte greu și din ce în ce mai scump au determinat guvernanții să justifice această stare de lucruri, apreciind că specula reprezenta cauza unei asemenea situații.

Împotriva acestui comerț ilicit, care consta în vinderea sau revinderea, cu prețuri exagerate, a unor mărfuri care nu se găsesc pe piață, au fost luate măsuri dure, fără însă ca acestea să aibă ca rezultat ieftinirea vieții¹⁸.

Cu ocazia încoronării Regelui Ferdinand și a Reginei Maria, la 15 octombrie 1922, s-au acordat o serie de amnistieri și grațieri de care au profitat inclusiv cei ce au săvârșit crime. Cele două categorii excluse de la această amnistiere au fost trădătorii de patrie și cei condamnați pentru speculă.

Presa și nu numai ea, îi considera pe aceștia din urmă “niște victime, țapi ispășitori, pe când adevărații speculanți, traficanții de permise, de autorizații de export, acaparatorii și exploataorii nevoilor mulțimii, samsarii mari și mici, comercianții clandestini, stau nesupărați și se plimbă în automobile luxoase”¹⁹. Se aprecia, de asemenea, că “acolo în sfere înalte se plămădesc permisele, se alimentează luxul, se acaparează și se doresc mărfurile, se tolerează contrabanda. Acolo se naște specula”²⁰.

Pentru sporirea leului comercianții socoteau necesare cât mai multe produse exportate, dar în așa fel încât să nu fie stânjenită consumația internă. Lucrurile stăteau cu totul altfel: cum se dădea drumul la export la un articol de consumație, acel articol dispărea de pe piață, și atunci fatal, trebuia să se scumpească. “Toată lumea se întreba: de ce nu avem untură, dacă avem atâția porci; de ce nu avem lemne când sunt atâtea păduri, de ce nu avem pâine ieftină, când avem atâta grâu ...”, etc.²¹ Concluzia era una singură, subliniată și mai sus: statul face specula. Se considera că “nu negustorul poate ieftini viața, dacă aceasta nu o face guvernul printr-o politică sănătoasă, cinstită și capabilă”²².

Mentalitatea cunoaște și ea schimbări semnificative. Astfel, “a te îmbogăți, indiferent prin ce mijloace a început a însemna în morala curentă a fi inteligent sau cu un termen la modă acum, a fi “smeker”, a ști să te învârtești, lucru care nu mai inspiră repulsie, ci dimpotrivă atracție și ispită”²³.

Principiul era că se poate fura fără a fi prins, iar prin asigurarea (atunci când cel ce o făcea nu era el însuși un personaj important) unei protecții înalte, pericolul era clar îndepărtat. Victimele care îmfundau pușcăriile, foarte puțini față de numărul real al celor ce încălcau legea, inspirau dispreț, ei “nelucrând destul de inteligent sau compătimire pentru că nu au fost destul de norocoși.”

“Conștiința datoriei și interesul obștesc au rămas vorbă goale, bune să fie respectate doar de naivi sau de fricoși”²⁴.

Mulți din cei care nu respectau legea erau oameni cu situație și cultură: colonei de armată - contrabandiști, polițiști puși să apere populația, magistrați, avocați, doctori²⁵.

Existau și comercianți legali, care urmăreau să ocolească legea și această posibilitate li se oferea chiar de către agenții de control, care de fapt practicau această meserie pentru a storce bani. Procesele verbale de speculă erau întocmite și atunci când nu li se ofereau numărul de sticle, de mărfuri sau de sume de bani cerute. Mai existau și sărbătorile mai mari (Paștele, Crăciunul, Anul Nou) sau mai mici (zile de naștere sau onomastice) când “bacșișul pretins era un drept câștigat”²⁶.

S-a spus dintotdeauna că România este țara bacșișurilor. Odată cu schimbarea României mici în România mare și bacșișul a cunoscut o schimbare, dacă în România mică el era mai mic, în România mare el a devenit mai mare. Însă acum când se întâlnește la tot pasul termenul de bacșiș începe să fie considerat degradant. El se menține pentru darul dat unui inferior, dar “pentru sperțurile mai mari s-au inventat termene mai simandicoase: provizion, cadou, filodermă, comision”²⁷, cel mai mult încetățenindu-se acesta din urmă.

Toate dificultățile prin care trece comerțul în această perioadă, datorate atât dezechilibrului economic produs de război și neputința de a scăpa de el cât și racilelor ascunse care măcinau societatea, supunând-o unor permanente încercări, au demonstrat importanța existenței unei guvernări ferme, oneste, bine intenționate și bine organizate, fără de care siguranța și bunăstarea ar fi doar vorbă.

NOTE

- 1 I. I. Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, 1982, p. 70
- 2 C.C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, București, 1979, p. 157
- 3 Ibidem
- 4 I. Radian, *Vitrina*, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, no. 13, București, 9 aprilie 1923, fi 1
- 5 St. Cosâmbescu, *Comerțul în mare, comerțul în mic*, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr. 1, București, 7 ianuarie 1923, fi 1
- 6 *Comerțul, industria și finanțele*, anul V, nr. 2, București, 22 ianuarie 1925, fi 2

- 7 Idem, nr.3, București, 29 ianuarie 1925, f. 1
- 8 St. Radian, Piețe de desfăcere, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr. 50, București, 31 decembrie 1923, f. 1
- 9 St. Cosămbescu, Iarăși comerțul ambulant, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul IX, nr. 7, București, 14 martie 1929, f. 1
- 10 Idem, Desființarea comerțului ambulant, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul VII, nr. 36, București, 14 octombrie 1927, f. 1
- 11 Idem, Iarăși comerțul ambulant, în op.cit.
- 12 Comerțul ambulant, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr.5, București, 9 februarie 1923, f. 1
- 13 St. Radian, Piețe de desfăcere, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr.50, București, 31 decembrie 1923, f. 1
- 14 Ibidem
- 15 Mihail Miozin, Comerțul clandestin, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul II, nr.30, București, 27 noiembrie 1922, f. 1
- 16 Ibidem
- 17 Ibidem
- 18 Idem, Stavila scumpetei, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul II, nr. 26, București, 30 octombrie 1922, f. 1
- 19 V. Magheru, Mai rău decât criminalii, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul II, nr. 25, București, 23 octombrie 1922, f. 1
- 20 Mihail Miozin, op.cit.
- 21 Mircea Freamăt, Producția și valuta, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul II, nr. 26, București, 30 octombrie 1922, f. 1
- 22 Ibidem
- 23 Mihail I. Miozin, Valul de imoralitate, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr. 29, București, 10 august 1923, f. 1
- 24 Ibidem
- 25 Ibidem
- 26 Ibidem
- 27 Mișu, Sperțurile, în “Comerțul, industria și finanțele”, anul III, nr. 44, București, 3 decembrie 1923, f. 1

LE COMMERCE EN BUCAREST APRÈS LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

Résumé

Après la première guerre mondiale Bucarest, comme d'ailleurs toute la Roumanie rassemblée, connaît une période difficile autant du point de vue social et politique que surtout dans le plan économique.

Le commerce, en Bucarest à part les deux formes traditionnelles – stable et ambulant – se confronte avec le marché noir plein de risques mais aussi de grands profits.

Aparu pendant la guerre, la spéculation devient un fléau de la société roumaine mais aussi un paravent pour ceux qui se trouvaient à la tête de l'anarchie politique et sociale, au dos de laquelle on conclu des affaires illicites et on manie des grandes sommes d'argent.

Malgré toutes ces difficultés le développement de la société roumaine n'a pas pu être interrompu et même il a connu un rythme ascendant jusqu'en 1929, année du commencement d'une grande crise.